KRITERJU ĠDID

FL-ISTUDJU TAL-ISTORJA

ĠUŻE' GALEA

B'xorti ħażina għalina l-Maltin, l-istorja ta' art twelidna sa ftit taż-żmien ilu, qatt ma kienet miktuba b'metodu loġiku u b'sistema analitiku; kienet f'għamla ta' rakkont kronoloġiku b'sensila ta' dati u fatti bla ħjiel ta' rabta bejniethom.

Din hi għamla żbaljata għax l-istorja bħala fergħa ta' xjenza, jeħtieġ li tkun mistħarrġa u spjegata fuq żewġ fatturi ewlenin: kawża u effett. Fil-ħolqien xejn ma jiġri jew isir mix-xejn; kull ġrajja, kull fatt, kull xejra fil-ħajja tal-bnedmin jew fl-istorja ta' pajjiżhom, għandhom ir-raġuni, il-motiv jew il-kawża tagħhom, u billi wieħed jirrakkonta l-ġrajja biss bla ma jfisser il-motiv li qanqalha, ma jkunx qiegħed jirreġistra tajjeb l-istorja.

L-istoriku jeħtieġlu jikteb mhux biss dwar dak li jidher u jiġri, imma wkoll irid jistħarreġ dwar in-nisġa tal-ġrajja; biex ikun kapaċi jagħmel hekk, irid ikun studja u fehem il-filosofija ta' l-istorja: ħaġa li l-ewwel storiċi ta' Malta ma ħabblux rashom fuqha,

L-ewwel storiku tal-Gżira tagħna kien il-Kommendatur Gio. Franġisku Abela li ħareġ il-ktieb tiegħu f'nofs is-seklu sbatax. Kienet biċċa xogħol meritevoli imma aktar kellha xejra lawdatorja milli spekultiva. Mid-dehra, Abela kellu ħsieb li jiġbor dak kollu li sab miktub jew magħdud fuq Malta, u poġġieh bħala materjal ta' għożża jew ta' ftaħir aktar milli bħala tifkira dokumentata tal-ħajja politika u soċjali ta' pajjiżna sa żmienu.

Tant hu hekk li fil-ktieb ta' Abela naqraw episodji mnebbħin millmitoloġija, rakkonti u fatti mżewqin b'elementi fantastiċi, u deskrizzjonijiet ta' ġrajja u ta' persunalitajiet miġbudin fit-tul żejjed.

Fuq kollox Abela kien Membru ta' l-Ordni ta' San Ġwann, u jekk wieħed jifli sewwa l-ktieb tiegħu, għandu jintebaħ li l-awtur għalkemm kellu f'moħħu li jeżalta lill-Gżira ta' Malta, xtaq ukoll jitfa' ftit ta' l-inċens lill-Gran Mastru, lill-Kunsill u lill-Kavallieri ta' San Ġwann li dak iż-żmien kienu jaħkmu fuq din il-Gżira.

Il-ħażin hu li dak il-ktieb ta' Abela serva ta' mudell lil storiċi li ġew warajh, u hekk ġara li fl-istejjer li kitbu barra li nosservaw plaġjariżmu, niltaqgħu ma' deskrizzjonijiet liriċi ta' bravuri eżaġerati, kapi-

toli qishom paniġirki, rakkonti ta' fatti miġbudin fit-tul u bla tagħrif fuq il-garanzija li ġraw tassew.

Barra dan x'uħud mill-istoriċi ta' Malta kienu nies inkompetenti, li ma għamlux ħaġa oħra ħlief ikkopjaw fil-għama l-kotba ta' l-istorja li ħarġu qabilhom u ma kkontribwew xejn ġdid, anzi kull meta pprovaw jiktbu xi ħaġa huma, aktarx ħarġu b'xi ħmerija gwappa, jew ħassru u ħawdu dak li kienu kitbu ta' qabilhom.

Kien hemm ukoll kittieba kapaċi u ta' kultura li ndaħlu biex jiktbu dwar xi episodji jew xi aspetti partikolari fl-istorja ta' Malta. X'uħud minnhom għamlu riċerki li kellhom riżultati siewja ħafna, imma mbagħad il-metodu li wżaw ma kienx tant ċar li seta' jmexxi lil ta' warajhom biex jissuktaw fit-toroq imwiegħa tal-istħarriġ fil-qedem.

Oħrajn kienu nies kompetenti u kellhom kapaċità biex jindaħlu għal biċċa xogħol ta' reqqa u ta' sabar, u setgħu jtemmuha tajjeb kieku riedu, imma jew għax kellhom dmirijiet oħra x'jaqdu, jew għax ma kellhomx sabar jaħlu s-sigħat joqogħdu jiflu u jaqraw kotba, reġistri u dokumenti antiki, jew sempliċiment ħtija ta' għażż mentali, ikkuntentaw bil-ftit u kitbu fuq fuq.

Dawk l-istejjer ta' Malta li nkitbu fl-antik, wieħed isib fihom aktar ħeġġa sentimentali u tqanqil patrijottiku minn argumenti, kommenti u spekulazzjonijiet loġiċi u analitiċi; aktar jappellaw għas-sentiment milli għad-dehen tal-qarrej.

B'dankollu ma rridx ngħid li ma kelniex awturi li ppruvaw jiktbu l-istorja ta' Malta b'metodu xjentifiku skond ma titlob il-filosofija ta' l-istorja, imma billi fi żmienhom dan il-metodu kien għadu mhux stabilit bir-regoli stretti li għandna llum, l-opri tagħhom għalkemm ta' fejda ma jaslux għal-livell li hemm illum.

Il-Professur Gio. Anton Vassallo kien minn ta' l-ewwel li fl-istorja ta' Malta li kiteb hu, ipprova mhux biss isemmi l-ġrajja, imma wkoll jagħti xbieha tal-ħajja tal-poplu. Hu għandu wkoll il-mertu li kien l-ewwel wieħed li ħareġ fi ktieb imdaqqas bil-Malti l-istorja ta' Malta biex tinqara mill-kotra Maltija.

Wara Vassallo kien hemm oħrajn li studjaw u stħarrgu u qallbu u fittxew f'reġistri, dokumenti u kotba antiki biex jiskopru fatti ġodda jew biex jitfgħu dawl ġdid fuq fatti jew tradizzjonijiet magħrufin. Imma bosta minn dawk ir-riċerkaturi għorrief ikkontentaw billi ppublikaw is-sejbiet tagħhom bla ma taw tagħrif fejn jew kif sabuhom, jew baqgħu ma integrawx dawk l-iskoperti fil-milja ta' l-istorja tagħna Monsinjur Alfredu Mifsud, Ġuże' Gatt, Pietru Pawl Bellanti, Dr. Ant. Anetto Caruana, E.R. Leopardi ħaqqhom kull tifħir għax-xogħol tagħhom oriġinali imma limitat għall-perijodi jew episodji partikulari ta'

l-istorja tagħna.

Il-Professur Temi Zammit, Dr. Albert Laferla, Mons. Salv. Laspina fil-kotba fuq l-istorja ta' Malta li ħarġu, taw xejra moderna lin-nisġa tal-ġrajja u lill-milja tal-fatti. Il-kotba tagħhom swew wisq biex it-tfal tagħna jitgħallmu ġrajjiet pajjiżhom, imma ma jissodisfawx għal kollox lill-eżiġenzi ta' llum dwar metodu ta' riċerki, sistema ta' espożizzjoni u reqqa ta' annotazzjoni.

Dawn il-kwalitajiet moderni u essenzjali wieħed isibhom fl-*Istorja ta' Malta* li ħareġ dan l-aħħar Andrew Vella, O.P., Professur ta' l-Istorja fl-Università Rjali ta' Malta.

Il-Professur Vella bena l-istorja tiegħu fuq bażi ta' loġika, inqeda bil-fatti magħrufin veri, ma ċaħadx it-tradizzjoni, imma ittrataha skond il-kredenzjali tagħha, u warrab għal kollox, il-fantasija, hekk li hu ta mhux biss għamla ġdida imma wkoll xejra filosofika, għax mexa bi kriterju kollu kemm hu xjentifiku: xejn ma hu veru jekk mhux sostnut mill-provi.

L-istorja ta' Malta dari kienu jibdewha mill-epoka tal-Feniċi, imma llum wara l-istudji, ir-riċerki u l-iskoperti li saru fl-arkeoloġija, sirna nafu li minn mijiet ta' snin qabel l-Feniċi, dawn il-Gżejjer tagħna kellhom il-ġrajjiet tagħhom u kienu ċentru ta' ċiviltà, ta' qawwa u ta' progress li ħalla tifkiriet kolossali bħalma huma t-tempji megalitċi li għadhom sa llum jimlew bil-għaġeb lil min jarahom.

Dan kollu hu spjegat mill-Professur Vella li jiftaħ l-istorja tiegħu bi studju etniku fuq in-nisel, fuq it-twemmin u fuq l-ilsien tal-Maltin.

L-awtur jidher li ma jaċċettax dak li kitbu storjografi oħrajn jekk ma jsibx provi konvinċenti ta' l-awtentiċità tal-kitba tagħhom; għalhekk il-ktieb tiegħu ma jistax ma jqajjimx xi ftit ta' kontroversji speċjalment fejn jindaħlu elementi ta' nazzjonaliżmu eżaġerat, provinċjaliżmu jew wisq agħar, kampanaliżmu bħalma huma xi fatti li jingħadu dwar San Publiju, jew oħrajn dwar il-Konti Ruġġieru, il-Għarab f Malta, Żmien it-Tiranni, il-Kavallieri, eċċ.

Minħabba f'hekk, nerġgħu ngħidu, din l-opra ta' Vella ma tistax ma tqajjimx kontroversji għax hawn ħafna li dak li tgħallmu jew qraw fi ċkunithom jew twebblu bih matul is-snin, jibqgħu jżommuh bħal vanġelju bla ma jqisu l-idejat ġodda li jitnisslu minn studji, taqlib, progress jew kixfiet ta' dokumenti.

Madankollu l-kontroversji għandhom it-tajjeb tagħhom għax jistimulaw għal studji aktar profondi u għal riċerki aktar bir-reqqa.

Fil-ktieb ta' Vella niltaqgħu ma' fatti, episodji u ċirkustanzi li ma konniex nafuhom qabel, jew li bilkemm kienu msemmijin minn storjografi oħrajn, x'uħud minn dawk il-fatti u avvenimenti għandhom importanza kbira fuq il-ħidma soċjali u ekomomika; p.e. id-dħul

tas-swieni ta' l-ilma fil-Gżejjer tagħna, taż-żerriegħa tal-qoton, it-tnissil tal-lumi u laring fiż-Żmenijiet tan-Nofs; jew iċ-ċirkustanzi l-oħra meta ħabta ta' 1190, Malta minħabba l-Isqof Ġwanni, daħlet fid-diplomazija ta' l-Istat tal-Knisja.

Aħna minn qaddisna noboghdu lit-Torok u lill-pirati, imma mbagħad ma noqogħdux niftakru li missirijietna ħarbtu u serqu u kissru fuq il-baħar xejn anqas mill-pirati Misilmin. Il-Professur Vella jikteb ċar fuq il-qilla tal-pirati Maltin u jgħid li "missirijietna tilfu kull ġieħ, u billi tawha għas-sibi ma qagħdux iħarsu x'inhu tajjeb u x'inhu ħażin ....". Żied igħid ukoll li "fi-1377 minn fuq Sqallija u Gżiritna għaddiet mewġa ta' anarkija, b'taqlib, rewwixti, inganni, assedji u xiżmi reliġjużi u ċivili".

Bħala Patri Dumnikan, il-Professur Vella jħoss ruħu fid-dmir jispjega l-qagħda ta' l-Inkwiżizzjoni f'Malta, imma l-ispjega tiegħu hi oġġettiva u mhux influwenzata minn ġibdiet lejn l-Ordni tal-Predikaturi.

Għeluq il-ktieb jaqleb għax-xejra tradizzjonali ta' l-istejjer ta' Malta. L-aħħar kapitolu hu fuq l-Assedju l-Kbir u fih naqraw dwar dawk il-bravuri, atti ta' erojiżmu, reżistenza, ħila, qlubija u sagrifiċċju mill-Kavallieri u mill-Maltin ukoll li s-soltu naqraw fil-kotba ta' l-istorja. Il-figura ta' La Valette tfiġġ majestuża u valoruża kif ilna nimmaġinawha minn żmien twil.

Dan il-ktieb ta' Vella hu mogħni b'annotazzjoni u riferenzi li s'issa l-ebda storja ta' Malta ma fiha daqsu. Wara kull taqsima il-qarrej isib noti u indikazzjoni biex isaħħu kull idea, kull fatt, kull episodju, kull ċirkustanza li tissemma fil-paragrafi tat-taqsima. Dawk in-noti u riferenzi li hemm minnhom bil-mijiet, jiffurmaw kumpless ta' siwi bla tarf u jservu bħala dawl qawwi għal min jitħajjar ifittex fuq xi aspett mudlam fl-istorja ta' Malta.

Bla ma nidħol fil-merti letterarji ta' din l-opra, inżid li l-ktieb għandu għamla pulita, stampat fuq karta tajba, imżejjen bi stampi sbieħ u dokumentarji, illegat bis-sengħa, jagħmel ġieħ f'kull librerija li jidher fiha.